

A Model for Education of Entrepreneur Students in Elementary Schools

Hojat Allah Moradi Pordanjani, Mustafa Niknami✉, Ali Taghi Pourzahir, Parivash Jaafari

Abstract

Background and Purpose: The aim of this study was to provide a Model for Education of Entrepreneur Students in Elementary. **Method:** The statistical population in the qualitative section includes experts in the field of entrepreneurship and in the small part of the managers and experts of the Chaharmahal and Bakhtiari province and entrepreneurship faculty of the Faculty of Entrepreneurship of Tehran University in 1397 (N = 684). Sample size in the qualitative section was estimated based on the data saturation principle (10 people) and in the quantitative section 297 people were estimated based on Cochran formula. A qualitative sampling was used to select the sample in the qualitative section and in the quantitative section a stratified sampling was used. The data collection tool was a qualitative, semi-structured interview and a researcher-made questionnaire in the quantitative section. The face validity of the questionnaire was verified through trial and content validity through expert judgment and convergent validity through the calculation of the mean of the variance extracted. The reliability of the questionnaire was obtained through Cronbach's alpha for the whole questionnaire of 0.84. To analyze the data in the qualitative section, open and axial coding and in the quantitative part of the AVE, AVE, Kolmogorov-Smirnov, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis and t-tests were used. **Results:** The results obtained to identify 6 dimensions and 41 indicators led to the naming of the following: individual, social, economic, structural, behavioral, and environmental. In addition, 9 methods, 7 infrastructure and 7 requirements were also identified for the development of entrepreneurial students through this model. **Conclusion:** Other results showed that the current status of the dimensions, indicators and methods, infrastructure and requirements for the education of the student is lower than the average of the society. 21 The executive mechanism was also developed to educate entrepreneurial students in the elementary degree agreed upon by a sample of research. Model 6 includes a philosophy and objectives of the model, theoretical foundations, dimensions and indicators, infrastructures and requirements, and the implementation mechanism for raising entrepreneurship in the elementary school, and its degree of appropriateness was 95 percent confirmed by experts.

Received: 21.10.2021

Revision: 15.12.2021

Acceptance: 13.01.2022

Keywords:

Education, Entrepreneur Student, Primary School.

How to cite this article:

Moradi Pordanjani, H., Niknami, M., Pourzahir, A.T., Jafari, P. (2022) A Model for Education of Entrepreneur Students in Elementary Schools. *Bi-Quarterly Journal of studies and psychological news in adolescents and youth*, 2(2): 252-273

Article type

Original research

1. Hojat Allah Moradi Pordanjani, PhD student, Educational Management Department, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran., **2. Mustafa Niknami**, Associate Professor, Department of Educational Management, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. **3. Ali Taghi Pourzahir**, Associate Professor, Department of Educational Management, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran, **4. Parivash Jafari**, Associate Professor, Department of Educational Management, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

✉ Correspondence related to this article should be addressed to **Mustafa Niknami**, Associate Professor, Department of Educational Management, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

Email: dr.mniknami@yahoo.com

مدلی برای پرورش کارآفرینی در دانش آموزان مدارس ابتدایی

حجت الله مرادی پردنجانی، مصطفی نیکنامی[✉]، علی تقی پور ظهیر، پریش جعفری

چکیده

زمینه و هدف: هدف این پژوهش پرورش کارآفرینی در دانش آموزان مدارس ابتدایی است و به دنبال آن است تا مدلی برای پرورش کارآفرینی در دوره ابتدایی ارائه دهد. روش: جامعه آماری آن را افراد خبره در حوزه کارآفرینی و کلیه مدیران مدارس ابتدایی و کارشناسان حوزه معاونت ابتدایی اداره آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری و همچنین اساتید کارآفرینی دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران (N=۶۸۴) تشکیل می دهد. حجم نمونه در بخش کیفی ۱۰ نفر و در بخش کمی ن ۲۹۷ نفر برآورد و به ترتیب با روش نمونه‌گیری هدفمند و نمونه‌گیری طبقه‌ای نمونه‌گیری شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختمند و پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود که روایی آن از طریق اجرای آزمایشی و قضاوت خبرگان و محاسبه میانگین واریانس استخراج شده تأیید و پایایی آن نیز از طریق آلفای کرونباخ برای کل پرسش‌نامه ۰/۸۴ به دست آمد. برای تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از کدگذاری باز و محوری و در بخش کمی از تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تأییدی و t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. یافته‌ها: نتایج به دست آمده به شناسایی ۶ بُعد و ۴۱ شاخص منجر شد که نامگذاری آنها ترتیب زیر بود: بُعد فردی، بُعد اجتماعی، بُعد اقتصادی، بُعد ساختاری، بُعد رفتاری، بُعد محیطی. علاوه بر این از طریق این مدل ۹ روش، ۷ زیرساخت و ۷ الزام نیز برای پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی شناسایی شد. نتیجه‌گیری: نتایج دیگر نشان داد که وضعیت موجود ابعاد، شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین پائین تر از حد متوسط جامعه است و نهایتاً مدلی ۶ بخشی شامل فلسفه و اهداف، مبانی نظری، ابعاد و شاخص‌ها، زیرساخت‌ها و الزامات و سازوکارهای اجرایی در جهت پرورش دانش آموزان کارآفرین مقطع ابتدایی ارائه گردید که درجه تناسب آن با اطمینان ۹۵ درصد از نظر متخصصین مورد تأیید قرار گرفت.

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۲۹

اصلاح مقاله: ۱۴۰۰/۰۹/۲۴

پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۰/۲۳

واژه‌های کلیدی:

پرورش، کارآفرینی، دانش آموز، مدارس ابتدایی.

نحوه ارجاع دهی به مقاله:

مرادی، ح.ا.، نیکنامی، م.، تقی پور ظهیر، ع.، جعفری، پ. (۱۴۰۰). مدلی برای پرورش کارآفرینی در دانش آموزان مدارس ابتدایی. *دوفصلنامه مطالعات روان‌شناختی نوجوان و جوان*، ۲(۲): ۲۵۲-۲۷۳

نوع مقاله:

پژوهشی اصیل

۱. حجت الله مرادی پردنجانی، دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزشی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ ۲. مصطفی نیکنامی، دانشیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛ ۳. علی تقی پور ظهیر، دانشیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛ ۴. پریش جعفری، دانشیار گروه مدیریت آموزشی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

✉ مکاتبات مربوط به این مقاله باید خطاب به مصطفی نیکنامی، دانشیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران است.

پست الکترونیکی: dr.m_niknami@yahoo.com

مقدمه

امروزه کارآفرینی از مهمترین عوامل اصلی ایجاد ارزش اقتصادی به شمار می رود از این رو دولت ها به منظور پاسخ گویی به بزرگترین چالش اقتصادی که اشتغال است، مشوق اصلی کارآفرینی بوده و روش های مختلفی برای افزایش نقش آن در عرصه های مختلف جامعه به کار گرفته و راهبردها، رویکردها و راه کارهای اجرایی مناسبی برگزیده و به اجرا درآوردند، یکی از این رویکردها، آموزش و پرورش کارآفرینان است (حسن مرادی، ۱۳۹۴).

در حال حاضر آموزش های کارآفرینی در نظام آموزشی کشور و در کلیه مقاطع مختلف تحصیلی از ابتدایی گرفته تا متوسطه و دانشگاه مورد توجه خاصی قرار گرفته است. نظام آموزش و پرورش در هر کشوری باید در کنار آموزش های رسمی خود، آموزش مهارت های اساسی زندگی به دانش آموزان را در دستور کار خود قرار دهد و این مهم در بیشتر کشورهای دنیا از توسعه یافته تا کشورهای در حال توسعه در دستور کار قرار دارد (گلیکمان، ۲۰۱۷). یکی از اهداف ذکر شده در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) پرورش تربیت یافتگانی است که با درک مفاهیم اقتصادی در چارچوب معیارهای اسلامی از طریق کارآفرینی در فعالیت های اقتصادی و در مقیاس خانوادگی، ملی و جهانی مشارکت کنند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰) و استقرار نظام خلاقیت در آموزش و پرورش در راستای تربیت جامع و حمایت مادی و معنوی از دانش آموزان خلاق و کارآفرین به عنوان یکی از راه کارهای تحول بنیادین در نظام آموزشی کشور ذکر شده است. وظیفه اساسی سیاستگذاران و برنامه ریزان آموزشی، پرورش توانایی های دانش آموزان در همه زمینه ها و حل مسائل زندگی واقعی آنان می باشد (فهامی و محزونیه، ۱۳۹۶، ص ۱۲۴). لذا از موارد مهمی که باید به آن توجه داشت، موضوع اشتغال است که باید از دوران کودکی آینده نگری شغلی و کسب و کار در اذهان کودکان ایجاد گردد. یکی

از برنامه هایی که در راستای اشتغالزایی اجرا می شود، توسعه و پرورش کارآفرینی است و ایجاد روحیه، نگرش و مهارت های کارآفرینانه و داشتن برنامه هایی برای اجرا و ارزشیابی این روحیات، نگرش ها و مهارت ها از وظایفی است که باید به آن پرداخته شود (یعقوبی نجف آبادی، ۱۳۹۶).

کارآفرینی در نظام آموزش و پرورش فرایند منظم و مستمری است که از یک سو به شناسایی و بهره برداری مؤثر کلیه منابع درونی و بیرونی نظام آموزشی منجر می شود و از سوی دیگر، موجب ایجاد فرصت های جدید یاددهی و یادگیری می گردد. این فرایند با تکیه بر دو محور آموزش فراگیر کارآفرین و فراهم آوردن زمینه های بروز و ظهور آن و پرورش دانش آموزان کارآفرین محقق می گردد (حسن مرادی، ۱۳۹۴). برخی بر این باورند که کار آفرینی قابل آموزش نیست، به بیانی دیگر آنها می گویند کارآفرینی ذاتی است نه اکتسابی، اما در نقطه مقابل این گروه از اندیشمندان، بسیاری دیگر بر این باورند که کارآفرینی را می توان آموزش داد و آن را ترویج نمود (کورسیو، ۲۰۱۶). در تمام نظام های آموزش و پرورش دنیا بر این نکته اتفاق نظر وجود دارد که مهمترین دوره تحصیلی، دوره ابتدایی است. چرا که شکل گیری شخصیت فرد در این دوره مهم بیشتر انجام می گیرد و پایه و اساس آموزش های بعدی است و در رشد مفاهیم و اموری که در زندگی روزمره با آن ها مواجه است نقش مهمی بر عهده دارد (هیس، ۲۰۱۶). با توجه به این که شخصیت و روحیه آدمی عمدتاً در دوران کودکی و نوجوانی شکل می گیرد، می توان در گام اول با استفاده از الگوها و مدل های مناسب و داشتن یک برنامه صحیح آموزشی و پرورشی ضمن پرورش روحیه کارآفرینی در دانش آموزان، آنان را با مفاهیم و روش های راه اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه آشنا ساخت (احمدپورداریانی و مقیمی، ۱۳۹۳)، بنابراین نظام آموزش و پرورش باید آموزش های کارآفرینی را در همه مقاطع تحصیلی توسعه دهد و از آنجائی که دوره ابتدایی

جامعه کوچک^۲ در مدارس آمریکا اشاره نمود که برای کودکان پیش دبستانی و دبستانی اجرای می شود و اهدافی از قبیل آموزش مفاهیم کارآفرینی از جنبه نظری و عملی و ترکیب کارآفرینی با موضوعات درسی را دنبال می نماید (دیر^۳، ۲۰۱۱). همچنین می توان به برنامه های آموزش کارآفرینی در کانادا، چین، سنگاپور اشاره کرد که در آن ها آموزش کارآفرینی و نوآوری در قالب سرگرمی و و کارهای دستی به دانش آموزان دوره ابتدائی ارایه می شود، اشاره نمود (پالی^۴، ۲۰۱۴).

علاوه بر این در بسیاری از کشورها تلاش های جدی در زمینه توسعه کارآفرینی از دوره دبستان شروع شد و اقداماتی در برنامه درسی آنان به وجود آمده است. در برخی از کشورها آموزش کارآفرینی به صورت اجباری و در برخی دیگر به صورت تلفیقی با سایر برنامه های درسی ارایه می شود. بیشتر کشورها ضرورت آموزش کارآفرینی را تشخیص داده و آن را از دوره ابتدائی وارد برنامه های درسی ملی خود کرده اند (کمیسون اروپایی کارآفرینی کودکان^۵، ۲۰۱۵). از جمله کشورهایی که در این زمینه اقدامات موثری انجام داده اند می توان به لوکزامبورگ (۲۰۱۲)، ایرلند (۲۰۱۲)، قبرس (۲۰۱۲)، سوئد (۲۰۱۲)، اتریش (۲۰۰۴) و مالت (۲۰۱۰) هلند (۲۰۱۳)، سنگاپور (۲۰۱۵) اشاره نمود که همگام با برنامه ها طولانی مدت کمیسون اتحادیه اروپا (۲۰۲۰) در راستای حمایت و توسعه کارآفرینی در سطوح پیش دبستانی و دبستانی توسعه یافته است. شواهد تجربی مبنی بر اهمیت تحصیل در بهبود و ترویج کارآفرینی توسط کوریلسکی و والسند^۶ (۲۰۰۸)، کوریلسکی و اسفندیاری^۷ (۲۰۱۴) و کوریلسکی و کارلسون^۸ (۲۰۱۶) مورد تأیید قرار گرفته است. البته آن ها تأکید دارند که زیربنای اصلی ترویج کارآفرینی بایستی در سال های اولیه پایه گذاری شود.

علی رغم اهمیت موضوع آموزش و پرورش کارآفرینی در جهان و ایران بحث توسعه و پرورش کارآفرینی و

سنگ بنای آموزش های دیگر است؛ توجه به این آموزش ها از این دوره اهمیت ویژه ای دارد. محتوای آموزشی کتاب ها در ذهن دانش آموزان اولین نقوشی هستند که بر لوح صاف و سفید نقش می بندند، دانش آموزان با مطالعه کتب و محتوای آموزشی با بسیاری از این مهارت ها آشنا می شوند، لذا انتظار می رود تا علاوه بر تسلط داشتن بر دانش رو به تزاید مدرسه رفتار متناسب با اجتماع را بیاموزند. شاپرو (۲۰۱۶) هدف مقطع ابتدائی را آموزش درباره کارآفرینی و مهمترین محتوای آموزشی این دوره را مباحث نظری کارآفرینی و مفاهیم، اصول و نظریه های کارآفرینی می داند (شاپرو^۱، ۲۰۱۷).

شناسائی ویژگی های کارآفرینی فراگیران و به دنبال آن پرورش کارآفرینی باید در کنار اصلاح سایر نظام های آموزشی موجود صورت گیرد و متأسفانه چون دانش آموزان مدارس ابتدائی به خوبی با شیوه های شناخت فرصت های اشتغال آشنا نمی شوند و همچنین به دلیل اینکه آموزش و پرورش قابلیت های لازم را برای به عهده گرفتن مشاغل جدید در آنها مهیا نمی سازد، لذا دانش آموزان با طرز فکر کارآفرینانه ای تربیت نشده و هیچ گونه شناختی نسبت به کسب و کار ها ندارند. پرورش ویژگی های کارآفرینانه در دانش آموزان وظیفه اصلی همه برنامه ریزان آموزشی و به ویژه معلمان است و آنان در این زمینه عنصری کلیدی به شمار می روند (گرائلی شیخ و پارسا، ۱۳۹۵). لذا آموزش و پرورش کارآفرینی از مقطع ابتدائی، از اهمیت بسزایی برخوردار خواهد بود و تداوم بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی دانش آموز می باشد. هم چنین دوره ایست که در آن فرصت و موقعیت مناسب برای تحصیل، تربیت و یادگیری شیوه ارتباط صحیح با دیگران برای کودک فراهم می گردد و استعدادهای کودک به تدریج شکوفا می شود (صافی، ۱۳۸۵). در اکثر کشورهای دنیا تلاش های گسترده ای برای کارآفرینی کودکان و کارآفرینی دانش آموزان ابتدائی در حال انجام است که از جمله آن ها می توان به برنامه های آموزشی

5. The European Commission
6. Kourilsky& Walstad
7. Kourilsky& Esfandiari
8. Kourilsky& Karllson

1. Shapero
2. Mini Society
3. Dyer
4. Paley

آموزان مقطع ابتدائی وجود دارد، در واقع مشکل عدم توجه نظام آموزش و پرورش کشور به مقوله کارآفرینی، خلاء مطالعات و دانش سازمان یافته در حوزه کارآفرینی دانش آموزان، نبود مدلی برای پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی و نبود برنامه ای جامع و مدون در نظام آموزش و پرورش جهت پرورش دانش آموزان کارآفرین از مهمترین مشکلاتی است که نظام آموزشی کشور در مقطع ابتدائی مواجه است، لذا باید به پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی توجه داشت. از اینرو مساله اصلی این پژوهش این است که چه مدلی برای پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کشور می توان ارایه داد؟ ابعاد و شاخص ها، روش ها، زیرساخت ها و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کدامند و چه وضعیتی دارند؟ و چه ساز و کارهای اجرایی می توان برای پرورش دانش آموزان کارآفرین مقطع ابتدائی ارایه داد؟

چارچوب نظری و تجربی پژوهش

با توجه به هدف اصلی پژوهش که ارائه مدل پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی است، بر اساس مبانی نظری موجود و پژوهش های انجام گرفته، به نظر می رسد ابعاد (فردی، اجتماعی، اقتصادی، ساختاری، رفتاری و محیطی)، روش ها، زیرساخت ها و الزامات می توانند به عنوان بخش های اصلی مدل مد نظر قرار گیرند (جدول ۱ و ۲).

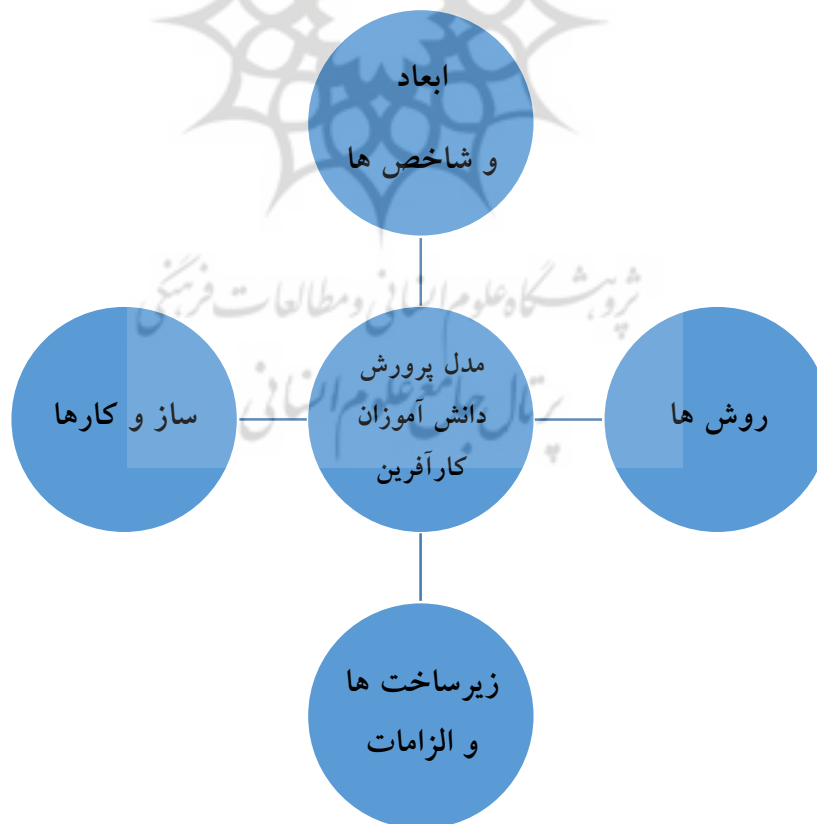
کارآفرینان از دوران کودکی و تحقیقات مربوط به آن تا به حال مورد توجه جدی قرار نگرفته است و تحقیقاتی که تاکنون صورت گرفته بیشتر به دوره متوسطه و دانشگاه و یا صنایع مربوط می باشد، ولی پرورش کارآفرینی و کارآفرینان و توسعه مهارت های کارآفرینانه باید از مدارس ابتدایی نهادینه و اجرایی شود، البته تدابیری جهت توجه بیشتر و پرورش کارآفرینی در دانش آموزان کشور در دستور کار قرار گرفت و حتی کتابی با محوریت کارآفرینی ویژه دانش آموزان ابتدایی با عنوان صد دانه یاقوت منتشر شده است که در آن به مباحث کارآفرینی پرداخته شده است و ویژه دانش آموزان مقطع ابتدایی می باشد و همزمان با آغاز شروع سال تحصیلی ۹۴-۹۵ در مراکز آموزشی این مقطع تحصیلی تدریس شد (زرافشان، ۱۳۹۵). با توجه به این که در رویکردهای جدید کارآفرینی به آموزش و پرورش کارآفرینی از دوران کودکی تاکید شده است و با توجه به اهمیتی که کارآفرینی و کارآفرینان در رشد اقتصادی جامعه ایفا می کنند و عنایتی که نظام آموزشی کشور به پرورش دانش آموزان کارآفرین دارد و همچنین برنامه ها و تحقیقات اخیر که در بیشتر کشورهای دنیا به اهمیت دوره ابتدائی و پرورش کارآفرینی از این مقطع حساس توجه داشته اند و همچنین بررسی ادبیات موجود بیانگر این مطلب است که برنامه های آموزشی و پرورشی مدارس ابتدائی نمی تواند پاسخگوی نیازهای مربوط به پرورش دانش آموزان این دوره باشد و همچنین خلای که در مطالعات و دانش سازمان یافته در حوزه کارآفرینی دانش

جدول ۱. چارچوب نظری پژوهش

نظریه ها	نظریه پرداز
رهیافت روانشناسی	استنورث (۲۰۰۸)، مقیمی و همکاران (۱۳۹۲)؛ ویور و هندرسون (۲۰۱۵)
رهیافت سازمانی	کیم (۲۰۰۷)؛ احمدپورداریانی (۱۳۹۶)
نظریه مدرسه اثربخش	وارون (۲۰۰۴)؛ شاین (۲۰۱۶)
نظریه مدرسه خلاق	گیسون (۲۰۱۱)
نظریه یادگیری کارآفرینانه	گیب (۲۰۱۷)
مدل پرورش کارآفرینی	احمدپورداریانی (۱۳۸۶)
نظریه زیرساخت های پرورش دهنده کارآفرینی	موریس و لوئیس (۲۰۱۲)
سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰)	وزارت آموزش و پرورش ایران

جدول ۲. چارچوب تجربی پژوهش		
پیشینه	پژوهشگر داخلی	پژوهشگر خارجی
آموزش کارآفرینانه	یعقوبی نجف آبادی (۱۳۸۹)؛ استیری (۱۳۸۹)؛ محمدی الیاسی و همکاران (۱۳۹۱)؛ قنبری (۱۳۹۲)؛ بهمنی (۱۳۹۲)؛ سبزه (۱۳۹۴)؛ آراستی و همکاران (۱۳۹۵)؛	رز (۲۰۱۲)؛ اوگینا و همکاران (۲۰۱۳)؛ هابر، اسلو و پراگ (۲۰۱۳)؛ گیب و کاتن (۲۰۱۱)
پرورش کارآفرینی	فرهنگی و صفرزاده (۱۳۸۵)؛ احمدپورداریانی (۱۳۸۶)؛ علایی (۱۳۹۳)؛ آسا (۱۳۹۴)؛ معصومی و همکاران (۱۳۹۵)؛ گرانلی و پارسا (۱۳۹۵)؛ شکراللهی (۱۳۹۶)؛ ملا احمدی (۱۳۹۷)	هیلبران (۲۰۱۰)
شاخص ها	مدرسی عالم و داوودی (۱۳۸۷)	ویات (۲۰۱۶)
زیرساخت ها	منصوری (۱۳۹۵)؛ معصومی و همکاران (۱۳۹۴)	سیبل هیلبرن (۲۰۱۷)؛ موریس و لوئیس (۲۰۱۲)
مؤلفه ها	فرهنگی و صفرزاده (۱۳۸۵)؛ احمدپورداریانی (۱۳۸۶)	دیده بان جهانی کارآفرینی (۲۰۱۵)
روش ها	احمدپورداریانی (۱۳۸۶)	ویات (۲۰۱۶)
الزامات	حجاریان (۱۳۹۵)	

پژوهشگر بر اساس چهارچوب نظری و تجربی پژوهش، مدل مفهومی زیر را (شکل ۱) مبنای کار پژوهشی خود قرار داده است. بر این اساس، ابعاد، روش ها، زیرساخت ها و الزامات و سازو کارها به عنوان بخش های اصلی مدل پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی انتخاب شده اند.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش در قالب اولیه (اقتباس از مبانی نظری و پیشینه پژوهش)

روش پژوهش

از نظر هدف، این پژوهش کاربردی است. به لحاظ طرح پژوهشی از نوع توصیفی می‌باشد و از آنجایی که داده‌های مورد نیاز آن به روش کیفی و کمی گردآوری می‌شود به لحاظ رویکرد جمع آوری اطلاعات، آمیخته (کمی-کیفی)^۱ می‌باشد. در این پژوهش ابتدا پیشینه و ادبیات نظری و پژوهش‌های تجربی موضوع و همچنین اسناد و مدارک سازمانی وزارت آموزش و پرورش (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های مرتبط با کارآفرینی در مدارس و به ویژه برنامه‌های آموزشی و پرورشی کارآفرینی در مدارس ابتدایی) مورد بررسی قرار گرفت در ادامه از لحاظ کیفی و ضمن مصاحبه‌ای نیمه ساختمند با اساتید کارآفرینی فعال در حوزه کارآفرینی در آموزش و پرورش و مدیران مدارس ابتدایی دارای سابقه فعالیت‌های آموزشی و یا پژوهشی در حوزه کارآفرینی سوالاتی در خصوص ابعاد، شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی پرسیده و پس از تجزیه و تحلیل آن‌ها به روش تحلیل محتوا ابعاد، شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها، الزامات و ساز و کارهای اجرایی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی استخراج شد. در ادامه فرایند پژوهش با توجه به ابعاد، شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها و الزامات و ساز و کارهای اجرایی مستخرجه از مصاحبه‌های انجام شده پرسشنامه‌ای متناسب با طیف لیکرت و با مقیاس ۵ درجه‌ای تدوین گردید و در اختیار مدیران مدارس ابتدایی استان چهارمحال و بختیاری، کارشناسان آموزش ابتدایی استان چهارمحال و بختیاری و اساتید کارآفرینی دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران قرار گرفت تا به سوالات پرسشنامه پاسخ داده شود. نهایتاً داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌های کمی تجزیه و تحلیل و مدل پرورش دانش آموزان کارآفرینی در مدارس ابتدایی تدوین شد، سپس میزان تناسب و برازش ابعاد، شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها و الزامات و ساز و کارهای اجرایی مدل پرورش دانش آموزان کارآفرین مشخص و

در ادامه با استفاده از مدل معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شد.

شرکت کنندگان پژوهش در بخش کیفی شامل ۱۰ نفر از افراد خبره (اساتید کارآفرینی فعال در حوزه کارآفرینی در آموزش و پرورش و کارشناسان و مدیران دارای سابقه فعالیت‌های آموزشی و یا پژوهشی در حوزه کارآفرینی) می‌باشد که به روش نمونه‌گیری هدفمند و با استفاده از اصل اشباع داده‌ها انتخاب شدند. از این تعداد ۶ نفر از اساتید کارآفرینی دانشگاه، ۱ نفر از کارشناسان حوزه معاونت ابتدایی اداره کل آموزش و پرورش و سه نفر از مدیران مدارس ابتدایی بودند. معیارهای انتخاب این افراد، داشتن سابقه مدیریتی در مدارس مقطع ابتدایی، فعالیت در مقطع ابتدایی و داشتن سابقه آموزشی و پژوهشی در حوزه کارآفرینی می‌باشد. از تعداد ذکر شده، تعداد ۶ نفر دارای مدرک تحصیلی دکتری و تعداد ۴ نفر دارای مدرک تحصیلی فوق‌لیسانس بودند. از نظر جنسیتی نیز، تعداد ۷ نفر مرد و ۳ نفر زن بودند. در بخش کمی جامعه آماری شامل سه گروه مدیران مدارس ابتدایی استان چهارمحال و بختیاری (به تعداد ۶۲۴ نفر)، کارشناسان حوزه معاونت ابتدایی استان چهارمحال و بختیاری (به تعداد ۲۲ نفر) و اساتید کارآفرینی دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران (به تعداد ۳۸ نفر) در استان چهارمحال و بختیاری در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ می‌باشد (N=۶۸۴). در بخش کمی، با توجه به نامتجانس بودن زیر گروه‌ها از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده است. برای این منظور، از بین گروه مدیران مدارس مقطع ابتدایی، نمونه مورد نظر به شرح جدول ۳ تعیین و حجم نمونه نیز بر اساس فرمول «کوکران»^{۲۳۷} نفر مشخص شد. در بخش کیفی پژوهش، ابزار مورد استفاده جهت شناسایی ابعاد، شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها، الزامات و ساز و کارهای پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی مصاحبه نیمه ساختمند بوده است که در این مصاحبه سوال‌های زیر مبنا قرار گرفتند و به واسطه آنها، سوالات دیگری در جلسات مصاحبه مطرح شد:

۱- تعریف شما از دانش آموز کارآفرین چیست؟

مقیاس ۵ گزینه‌ای (خیلی کم با نمره ۱، کم با نمره ۲، نظری ندارم با نمره ۳، زیاد با نمره ۴ و خیلی زیاد با نمره ۵) است. اطلاعات جمعیت شناختی جامعه مورد مطالعه نیز از حیث جنسیت و سن، مدرک تحصیلی و سابقه کار جمع‌آوری شده است. دسته بندی عبارات مندرج در پرسش‌نامه به شرح زیر می‌باشد:

۱- ابعاد و شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی مدارس: شامل ۶ سوال به منظور:

- تعیین ابعاد و شاخص‌های پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی
- تعیین وضع موجود ابعاد و شاخص‌های پرورش دانش آموزان کارآفرینی در مقطع ابتدایی
- تعیین روش‌های پرورش کارآفرینی در مقطع ابتدایی
- تعیین وضع موجود روش‌های پرورش دانش آموزان کارآفرینی در مقطع ابتدایی
- تعیین زیرساخت‌ها و الزامات پرورش کارآفرینی در مقطع ابتدایی
- تعیین وضع موجود زیرساخت‌ها و الزامات پرورش کارآفرینی در مقطع ابتدایی
- تعیین روش‌های انجام شده و پیشینه پژوهش‌های انجام شده و با عنایت به موارد شناسایی شده در بخش کیفی توسط محقق طراحی شده است. این پرسش‌نامه بر مبنای

۲- از نظر شما، دانش آموز کارآفرین چه ویژگی‌هایی دارد؟

۳- چگونه می‌توان مدارس را به سمت کارآفرینی هدایت نمود؟

۴- چالش‌ها و موانع پیش روی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مدارس ابتدایی چیستند؟ و چرا؟

۵- چگونه می‌توان چالش‌ها و موانع پیش روی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مدارس ابتدایی را برطرف نمود؟

۶- راهکار شما برای اجرایی نمودن پرورش دانش آموزان کارآفرین در مدارس ابتدایی چیست؟

علاوه بر سوالات مطرح شده، در حین مصاحبه با افراد ذکر شده، مطالب نوینی نیز توسط آنها مطرح شده و مورد بحث و نظر قرار گرفت و سپس، ابعادی که مورد اجماع همگانی بودند، انتخاب شدند.

در بخش کمی پژوهش، ابزار مورد استفاده جهت تعیین ابعاد و شاخص‌های، روش‌ها، الزامات و زیرساخت‌ها و ساز و کارهای پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی پرسش‌نامه بوده است که این پرسش‌نامه با مطالعه مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های انجام شده و با عنایت به موارد شناسایی شده در بخش کیفی توسط محقق طراحی شده است. این پرسش‌نامه بر مبنای

جدول ۳. ابعاد و شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها و الزامات مندرج در پرسش‌نامه

شماره شاخص‌ها	ابعاد/روش‌ها/زیرساخت‌ها/الزامات
۶-۵-۴-۳-۲-۱	بعد فردی
۱۲-۱۱-۱-۹-۸-۷	بعد اجتماعی
۲۰-۱۹-۱۸-۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۳	بعد اقتصادی
۳۰-۲۹-۲۸-۲۷-۲۶-۲۵-۲۴-۲۳-۲۲-۲۱	بعد ساختاری
۳۸-۳۷-۳۶-۳۵-۳۴-۳۳-۳۲-۳۱	بعد رفتاری
۴۱-۴۰-۳۹	بعد محیطی
۵۰-۴۹-۴۸-۴۷-۴۶-۴۵-۴۴-۴۳-۴۲	روش‌ها
۵۷-۵۶-۵۵-۵۴-۵۳-۵۲-۵۱	زیرساخت‌ها
۶۴-۶۳-۶۲-۶۱-۶۰-۵۹-۵۸-۵۷	الزامات

الزامات و سازوکارهای مدل ارزیابی شده: شامل ۱ سوال به منظور تعیین درجه تناسب مدل پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی از دیدگاه متخصصان که برای بررسی این سوال، هفت بخش در نظر گرفته شده است (جدول ۵)

۲- سازوکارهای اجرایی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی: شامل ۱ سوال به منظور ارائه سازوکارهای اجرایی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی که برای بررسی این سوال، تعداد ۲۱ سازوکارها ارائه شده است.

۳- سوالات درجه تناسب فلسفه و اهداف، مبانی نظری، ابعاد و شاخص‌ها، روش‌ها، زیرساخت‌ها و

جدول ۴. پرسش‌نامه درجه تناسب مدل

شماره سوال	اجزای مدل
۱ تا ۱۰	فلسفه و اهداف
۱ تا ۱۲	مبانی نظری
۱ تا ۶	ابعاد و شاخص‌ها
۱ تا ۹	روش‌ها
۱ تا ۷	زیرساخت‌ها
۱ تا ۷	الزامات
۱ تا ۲۱	سازوکارها

(همگرا) از معیار روایی همگرا که مختص به مدل‌سازی معادلات ساختاری است و توسط «فرنل و لارکر» ارائه شده است به‌واسطه نرم‌افزار آماری Smart-PLS مورد بررسی قرار گرفت. به‌طوریکه در قسمت روایی تشخیصی همگرا از معیار میانگین واریانس استخراج شده استفاده شد. مقدار ملاک برای سطح قبولی میانگین واریانس استخراج شده بالاتر با ۰/۵ می‌باشد. (جدول ۶).

برای تعیین روایی پرسش‌نامه پژوهش از روایی صوری و محتوایی و روایی تشخیصی (همگرا) استفاده شده است. بدین صورت که در قسمت روایی صوری از طریق اجرای آزمایشی بین ۳۰ نفر از اعضای نمونه و روایی محتوایی از طریق قضاوت خبرگان و ثبت نظرات اصلاحی ایشان و اطمینان از اینکه عبارات مندرج در پرسش‌نامه، تمامی خصیصه‌های مورد نظر پژوهش را می‌سنجد، بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین روایی تشخیصی

جدول ۵. روایی تشخیصی همگرا

نتیجه	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	ابعاد/روش‌ها، زیرساخت‌ها، الزامات
قابل قبول	۰/۷۲۳	بعد فردی
قابل قبول	۰/۷۲۱	بعد اجتماعی
قابل قبول	۰/۷۴۰	بعد اقتصادی
قابل قبول	۰/۵۵۴	بعد ساختاری
قابل قبول	۰/۷۴۳	بعد رفتاری
قابل قبول	۰/۵۸۵	بعد محیطی
قابل قبول	۰/۷۹۸	روش‌ها
قابل قبول	۰/۸۱۶	زیرساخت‌ها
قابل قبول	۰/۶۹۱	الزامات

بدین صورت که پرسش‌نامه تحقیق بر روی نمونه‌ای ۶۰ نفر اجرا شد و ضرایب آلفای کرونباخ برای ابعاد و ولفه های پرسش‌نامه به شرح جدول ۷ برآورد گردید و همان‌طور که مشاهده می‌شود، مقدار تمامی اعداد به دست آمده، به دلیل آنکه بالاتر از ۰/۷ می‌باشند، نشان دهنده همسانی درونی و اعتبار پرسش‌نامه پژوهش می‌باشد و نیازی به حذف عبارات جهت بالا بردن اعتبار بیشتر پرسش‌نامه نیست.

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، مقدار میانگین واریانس استخراج شده به دست آمده در تمام بخش های ۹ گانه از مقدار قابل قبول (۰/۵) بالاتر می‌باشد و این امر مؤید آن است که روایی همگرای بخش های ۹ گانه مندرج در پرسش‌نامه پژوهش در حد قابل قبول و مورد تأیید می‌باشد. پایایی پرسش‌نامه از طریق محاسبه آلفای کرونباخ به واسطه نرم‌افزار آماری SPSS محاسبه گردیده است.

جدول ۶. ضرایب پایایی ابزار پژوهش

مؤلفه‌ها	آلفای کرونباخ
بعد فردی	۰/۷۰
بعد اجتماعی	۰/۷۹
بعد اقتصادی	۰/۷۸
بعد ساختاری	۰/۸۱
بعد رفتاری	۰/۸۰
بعد محیطی	۰/۸۴
روش‌ها	۰/۷۸
زیرساخت‌ها	۰/۷۹
الزامات	۰/۸۱
کلی	۰/۸۶

از: بعد فردی، بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، بعد ساختاری، بعد رفتاری و بعد محیطی. با استفاده از روش تحلیل عامل اکتشافی، پس از ۱۸ بار چرخش، تعداد ۶ بعد را به عنوان ابعاد پرورش دانش آموزان کارآفرین از بین ۶۴ شاخص نشان می‌دهد که ۶۴/۸۷۶ درصد کل واریانس توسط این ۶ بعد تبیین می‌شود. نامگذاری هر یک از ابعاد استخراج شده از شاخص‌ها و میزان اثر (درصد واریانس) آنها به شرح زیر صورت گرفته است:

- بعد اول که از ۶ شاخص استخراج شده است «بعد فردی» نام گرفته است. میزان اثر این بعد ۷/۶۸۹ درصد است. در این بعد، بیشترین وزن عاملی به شاخص شماره ۶ «تقویت روحیه حقیقت‌جویی، تعقل و تفکر، مطالعه، بررسی، تعمق، تحقیق، نقادی» با وزن ۰/۷۶۴ و کمترین

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از کدگذاری باز و محوری و در بخش کمی از آزمون‌های زیر و به واسطه نرم‌افزارهای آماری SPSS-۲۲، Lisrel استفاده شده است: جدول فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد، کجی، کشیدگی، ضریب آلفای کرونباخ، میانگین واریانس استخراج شده (AVE)، ماتریس جذر AVE، آزمون کولموگوروف اسمیرنوف، تحلیل عاملی اکتشافی (کومو، بارتلت) و t تک‌نمونه‌ای.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سوال اول تحقیق: ابعاد و شاخص‌های پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کدامند؟ نتایج حاصل از کدگذاری باز و محوری، به استخراج ۶ بُعد از ۴۱ مفهوم منجر شد که هر یک از این ابعاد عبارتند

۲۱ «ساختار سازمانی انعطاف پذیر، کارآمد و موثر» با وزن ۰/۶۱۱ تعلق دارد.

- بعد پنجم که از ۸ شاخص استخراج شده است «بعد رفتاری» نام گرفته است. میزان اثر این بعد ۶/۸۹۵ درصد است. در این بعد، بیشترین وزن عاملی به شاخص شماره ۳۲ «استفاده وجود الگوهای موفق کارآفرینی» با وزن ۰/۷۸۹ و کمترین وزن عاملی به شاخص شماره ۳۸ «پرورش روحیه و رفتار کنترل درونی» با وزن ۰/۵۶۴ تعلق دارد.

- بعد ششم که از ۴ شاخص استخراج شده است «بعد محیطی» نام گرفته است. میزان اثر این بعد ۴/۸۷۶ درصد است. در این بعد، بیشترین وزن عاملی به شاخص شماره ۳۹ «وجود سیاست های مساعد دولت در پرورش دانش آموزان کارآفرین در دوره ابتدائی» با وزن ۰/۷۲۱ و کمترین وزن عاملی به شاخص شماره ۴۱ «وجود حمایت های لازم از فعالیت های کارآفرینانه دانش آموزان، مدیران و معلمان دوره ابتدائی» با وزن ۰/۵۴۲ تعلق دارد.

همان طور که در جدول ۷ نشان داده شده است، تعداد ۶ بعد به عنوان ابعاد پرورش دانش آموزان کارآفرین از بین ۶۴ شاخص شناسایی شده اند که میزان اثرات کلی این ابعاد و شاخص های آن برابر با ۶۶/۸۷۶ درصد بوده است. با توجه به ادبیات تحت مطالعه، نامگذاری هر یک از ابعاد استخراج شده از شاخص ها و میزان اثر (درصد واریانس) آنها به شرح جدول ۷ صورت گرفته است:

وزن عاملی به شاخص شماره ۵ «انجام کارکردهای شخصی» با وزن ۰/۶۹۱ تعلق دارد.

- بعد دوم که از ۷ شاخص استخراج شده است «بعد اجتماعی» نام گرفته است. میزان اثر این بعد ۶/۹۳۲ درصد است. در این بعد، بیشترین وزن عاملی به شاخص شماره ۱۰ «پرورش روحیه اخوت ایمانی و تعاون اسلامی و همبستگی» با وزن ۰/۸۶۸ و کمترین وزن عاملی به شاخص شماره ۹ «پرورش روحیه تحقق بخشیدن به قسط و عدالت اجتماعی و اقتصادی اسلام و پاسداری از آن» با وزن ۰/۴۸۲ تعلق دارد.

- بعد سوم که از ۸ شاخص استخراج شده است «بعد اقتصادی» نام گرفته است. میزان اثر این بعد ۵/۶۹۰ درصد است. در این بعد، بیشترین وزن عاملی به شاخص شماره ۱۷ «تربیت افراد متعهد و آگاه و ماهر بر اساس نیازهای کمی و کیفی بخشهای مختلف اقتصادی با توجه به استعدادها و شرایط اقلیمی هر منطقه در جهت پیشرفت همه جانبه کشور» با وزن ۰/۸۷۵ و کمترین وزن عاملی به شاخص شماره ۱۳ «توجه به اهمیت رشد اقتصادی به عنوان وسیله ای برای رسیدن به رشد و تکامل معنوی انسان» با وزن ۰/۷۲۱ تعلق دارد.

- بعد چهارم که از ۱۰ شاخص استخراج شده است «بعد ساختاری» نام گرفته است. میزان اثر این بعد ۷/۱۴۸ درصد است. در این بعد، بیشترین وزن عاملی به شاخص شماره ۳۰ «حمایت از آموزش، پرورش و فعالیت های کارآفرینی دانش آموزان، معلمان و مدیران دوره ابتدائی» با وزن ۰/۷۴۳ و کمترین وزن عاملی به شاخص شماره

جدول ۷. نام گذاری ابعاد شناسایی شده بر اساس شاخص ها

ردیف	ابعاد	میزان اثر (درصد واریانس)	شاخص
۱	بعد فردی	۷/۶۸	۶-۵-۴-۳-۲-۱
۲	بعد اجتماعی	۶/۹۳	۱۲-۱۱-۱-۹-۸-۷
۳	بعد اقتصادی	۵/۶۹	۲۰-۱۹-۱۸-۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۳
۴	بعد ساختاری	۷/۱۴	۳۰-۲۹-۲۸-۲۷-۲۶-۲۵-۲۴-۲۳-۲۲-۲۱
۵	بعد رفتاری	۶/۸۹	۳۸-۳۷-۳۶-۳۵-۳۴-۳۳-۳۲-۳۱
۶	بعد محیطی	۴/۸۷	۴۱-۴۰-۳۹

با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای، نشان داد بین میانگین‌های مشاهده شده و میانگین جامعه (۳) تفاوت معناداری وجود ندارد و در نتیجه، وضعیت موجود ابعاد پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی (به جز بعد فردی) کمتر از متوسط جامعه است. از میان ابعاد بعد رفتاری با میانگین ۳,۷۸ و بعد اجتماعی با میانگین ۲,۹۸ بهترین و بدترین وضعیت را داشتند.

جدول ۸. آزمون t تک نمونه‌ای برای تعیین وضع موجود ابعاد و شاخص های پرورش دانش آموزان کارآفرینی

میانگین جامعه ۳					
ابعاد	میانگین	انحراف استاندارد	t	df	Sig
بعد فردی	۸۹۷۲.۳	۷۷۰۰۳.	۱/۹۸	۲۹۶	۰۴۱.
بعد اجتماعی	۹۸۰۱.۳	۷۸۱۰۵.	۱/۹۸	۲۹۶	۰۴۹.
بعد اقتصادی	۸۶۵۴.۲	۷۶۹۰۲.	۱/۵۱	۲۹۶	۱۲۸.
بعد ساختاری	۸۴۹۸.۲	۷۴۵۳۲.	۱/۴۱	۲۹۶	۱۱۰.
بعد رفتاری	۷۸۱۲.۲	۷۳۲۱۴.	۱/۷۲	۲۹۶	۱۸۳.
بعد محیطی	۶۶۵۴.۲	۷۶۵۳۲.	۱/۶۲	۲۹۶	۲۴۳.

همان‌طور که در جدول ۸ نشان داده شده است، آماره t محاسبه شده در تمام ۶ بعد و ۶۴ شاخص آن نشان می‌دهد که مقادیر به دست آمده با درجه آزادی ۲۹۶ و آلفای ۰/۰۵ به جز بعد فردی و اجتماعی کوچکتر از مقدار t بحرانی (۱/۹۶) هستند. لذا فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت بین میانگین‌های مشاهده شده و میانگین جامعه (۳) تأیید شده و مشخص می‌شود که بین میانگین‌های مشاهده شده و میانگین جامعه (۳) تفاوت معناداری وجود ندارد و در نتیجه، وضعیت موجود ابعاد پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کمتر از متوسط جامعه است.

تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سوال دوم تحقیق: با عنوان روش های پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کدامند؟ و وضع موجود روش های پرورش دانش آموزان کارآفرینی در مقطع ابتدائی چگونه است؟

نتایج حاصل از کدگذاری باز و محوری، به استخراج ۹ روش منجر شد که هر یک از این روش‌ها عبارتند از: روش سخنرانی، روش مباحثه گروهی، روش شبیه سازی، روش مصاحبه با کارآفرینان موفق، شروع کسب و کار واقعی یا مجازی، روش تدوین طرح کسب و کار، روش مطالعه موردی، روش کارورزی و روش مربی‌گری.

جدول ۹. آزمون t تک نمونه‌ای برای تعیین وضع موجود روش های پرورش دانش آموزان کارآفرینی در مقطع ابتدائی

میانگین جامعه ۳					
روش‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	t	df	Sig
سخنرانی	۳/۹۸	۰/۷۷	۱/۹۸	۲۹۶	۰/۰۴۱
مباحثه گروهی	۳/۸۹	۰/۷۸.	۱/۹۷	۲۹۶	۰/۰۴۹
شبیه سازی	۲/۸۶	۰/۷۶	۱/۵۱	۲۹۶	۰/۱۲
مصاحبه با کارآفرینان موفق	۲/۹۸	۰/۷۸	۱/۹۳	۲۹۶	۰/۱۴
تدوین طرح کسب و کار	۲/۸۶	۰/۷۶	۱/۵۱	۲۹۶	۰/۱۲
مطالعه موردی	۲/۹۸	۰/۷۸	۱/۹۲	۲۹۶	۰/۱۴
شروع کسب و کار واقعی یا مجازی	۲/۸۴	۰/۷۴	۱/۴۱	۲۹۶	۰/۱۱

کارورزی	۲/۷۸	۰/۷۳	۱/۷۲	۲۹۶	۰/۱۸
مربی گری	۲/۶۶	۰/۷۶	۱/۶۲	۲۹۶	۰/۲۴

با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای، نتایج نشان داد بین میانگین‌های مشاهده شده و میانگین جامعه (۳) تفاوت معناداری وجود ندارد و در نتیجه، وضعیت موجود روش های پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی (به جز روش سخنرانی و مباحثه گروهی) کمتر از متوسط جامعه است. از میان روش ها روش سخنرانی با میانگین ۳،۹۸ و روش کارورزی با میانگین ۲،۷۸ بهترین و بدترین وضعیت را داشتند. تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سوال سوم تحقیق: با عنوان وضع موجود زیرساخت ها و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرینی در مقطع ابتدائی چگونه است؟

جدول ۱۰. آزمون t تک نمونه‌ای برای تعیین وضع موجود زیرساخت ها و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرینی

میانگین جامعه ۳					
Sig	df	t	انحراف استاندارد	میانگین	زیرساخت ها و الزامات
.۰۳۸	۲۹۶	۱.۹۹۴	.۷۸۰۹۵	۳.۷۸۹۷	فضا
.۰۳۲	۲۹۶	۱.۹۸۷	.۷۴۵۳۲	۳.۶۷۸۹	امکانات
.۰۴۶	۲۹۶	۱.۹۷۵	.۷۶۵۴۳	۳.۶۵۴۳	تکنولوژی و فناوری
.۰۴۹	۲۹۶	۱.۹۶۴	.۷۷۶۵۴	۳.۹۵۶۷	منابع اطلاعاتی
.۱۳۴	۲۹۶	۱.۴۲۱	.۷۴۵۶۳	۲.۳۲۱۴	سرمایه گذاری
.۱۶۵	۲۹۶	۱.۵۴۳	.۷۴۵۶۷	۲.۳۴۱۶	مراکز رشد و توسعه کارآفرینی
.۰۹۷	۲۹۶	۱.۶۳۴	.۷۲۳۵۶	۲.۳۵۴۲	برنامه های آموزشی و مشاوره ای
.۳۲۴	۲۹۶	۱.۸۷۶	.۷۱۲۳۴	۲.۳۶۵۲	واحد مدیریت و توسعه
.۱۲۴	۲۹۶	۱.۴۵۶	.۷۰۶۵۴	۲.۷۹۶۵	تشکیل و توسعه نهادهای حمایتی
.۲۱۳	۲۹۶	۱.۸۳۶	.۷۸۹۰۵	۲.۷۹۸۳	تشکیل و توسعه نهادهای مشاوره ای
.۱۱۰	۲۹۶	۱.۴۵۶	.۶۴۳۲۴	۲.۹۸۴۳	تشکیل و توسعه نهادهای علمی
.۰۸۹	۲۹۶	۱.۷۳۷	.۶۸۹۸۷	۲.۸۷۴۵	تشکیل نهادهای حمایتی از فعالیت ها
.۰۸۵	۲۹۶	۱.۶۵۴	.۷۱۲۳۷	۲.۸۷۳۹	حمایت از توسعه شرکت ها
.۱۱۱	۲۹۶	۱.۵۴۶	.۷۸۹۲۱	۲.۷۶۵۴	ایجاد تشکل های غیر دولتی

آماره t محاسبه شده در تمام ۷ زیرساخت و ۷ الزام نشان می‌دهد که بین میانگین‌های مشاهده شده و میانگین جامعه (۳) تفاوت معناداری وجود ندارد و در نتیجه، وضعیت موجود زیرساخت های پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کمتر از متوسط جامعه است. از میان الزامات الزام واحد مدیریت و توسعه با میانگین ۲،۳۶ و الزام تشکیل و توسعه نهادهای علمی و آموزشی با میانگین ۲،۹۸ بهترین و بدترین وضعیت را داشتند. تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سوال چهارم تحقیق: با عنوان سازوکارهای اجرایی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کشور کدامند؟

وضعیت را داشتند. همچنین نتایج نشان داد که وضعیت موجود الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کمتر از متوسط جامعه است. از میان الزامات الزام واحد مدیریت و توسعه با میانگین ۲،۳۶ و الزام تشکیل و توسعه نهادهای علمی و آموزشی با میانگین ۲،۹۸ بهترین و بدترین وضعیت را داشتند. تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سوال چهارم تحقیق: با عنوان سازوکارهای اجرایی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کشور کدامند؟

جدول ۱۱. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای برای ارائه سازوکارهای اجرایی پرورش دانش آموزان کارآفرین

Sig	df	t	انحراف استاندارد	میانگین	سازوکارهای اجرایی
۰/۰۰۱	۲۹	۳۲/۹۲	۰/۲۴	۴/۷۴	ایجاد ساختار انعطاف پذیر، کارآمد و موثر در ساختار سازمانی معاونت آموزش ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۲۰/۹۳	۰/۴۲	۴/۷۸	راه اندازی واحد آموزش کارآفرینی در واحد ستادی وزارتخانه و واحدهای استانی
۰/۰۰۱	۲۹	۱۵/۸۷	۰/۵۸	۴/۶۳	به کارگیری مدیران آموزشی کارآفرین در مدارس ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۲۰/۶۰	۰/۴۶	۴/۵۷	تدوین قوانین و مقررات حمایتی فعالیت های کارآفرینی ویژه دانش آموزان مدارس ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۲۲/۷۱	۰/۴۶	۴/۷۲	توسعه روش های آموزشی کارآفرینانه در مدارس ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۱۸/۴۵	۰/۵۴	۴/۶۹	گنجاندن مباحثی پیرامون کارآفرینی در کتب دوره ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۳۱/۹۸	۰/۳۰	۴/۷۹	ایجاد واحد نظارت بر آموزش ها و فعالیت های کارآفرینی دانش آموزان دوره ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۱۴/۴۵	۰/۵۲	۴/۴۵	تخصیص بودجه به فعالیت های کارآفرینانه دانش آموزان، معلمان و مدیران دوره ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۲۶/۷۸	۰/۴۳	۴/۳۶	تدوین راهبردهای تشویقی برای فعالیت های کارآفرینانه دانش آموزان مدارس ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۳۲/۳۱	۰/۲۸	۴/۲۳	انجام فعالیت های کارآفرینی توسط دانش آموزان، معلمان و مدیران دوره ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۱۷/۵۴	۰/۶۵	۴/۳۲	ایجاد توانایی تصمیم گیری در دانش آموزان
۰/۰۰۱	۲۹	۱۸/۶۷	۰/۳۴	۴/۲۸	ایجاد توانایی و قابلیت رویا رویی با موقعیت های پیش بینی نشده در دانش آموزان
۰/۰۰۱	۲۹	۱۹/۶۷	۰/۴۵	۴/۵۴	معرفی الگوهای موفق به دانش آموزان دوره ابتدائی
۰/۰۰۱	۲۹	۳۲/۴۶	۰/۲۳	۴/۸۷	پرورش پیشرفت طلبی
۰/۰۰۱	۲۹	۲۵/۹۸	۰/۲۳	۴/۸۸	پرورش استقلال طلبی
۰/۰۰۱	۲۹	۲۷/۲۷	۰/۱۲	۴/۸۵	پرورش خلاقیت و نوآوری
۰/۰۰۱	۲۹	۳۲/۶۵	۰/۲۳	۴/۸۹	پرورش ریسک پذیری
۰/۰۰۱	۲۹	۲۱/۹۸	۰/۲۷	۴/۳۷	پرورش ویژگی مرکز کنترل درونی
۰/۰۰۱	۲۹	۱۹/۳۵	۰/۲۲	۴/۲۴	پرورش ویژگی تحمل ابهام
۰/۰۰۱	۲۹	۱۷/۲۴	۰/۳۴	۴/۶۵	تدوین سیاستها و راهبردهای حمایتی توسط دولت در حمایت از کارآفرینی دانش آموزان
۰/۰۰۱	۲۹	۲۲/۳۲	۰/۳۵	۴/۳۶	ایجاد مراکز توسعه کارآفرینی در مدارس ابتدائی

جامعه (۳) تفاوت معناداری وجود دارد و در نتیجه ۲۱ سازوکار اجرایی ارائه شده در جهت پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی مورد توافق نمونه پژوهش می‌باشد.

آماره t محاسبه شده در تمام سازوکارهای ارائه شده نشان می‌دهد که مقادیر به دست آمده با درجه آزادی ۲۹ و آلفای ۰/۰۱ بزرگتر از مقدار t بحرانی هستند. لذا فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت بین میانگین های مشاهده شده و میانگین جامعه (۳) رد شده و مشخص می‌شود که بین میانگین های مشاهده شده و میانگین

آزادی مربوطه برابر با ۲/۷۴ به دست آمده است که این مقدار منطبق با سطح قابل قبول که کمتر از ۵ می‌باشد، است و نشان دهنده برازش قابل قبولی برای مدل است. شاخص ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برای مدل‌های خوب ۰/۰۵ است. در صورتی که بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ باشد، برازش قابل قبول، اگر بین ۰/۰۸ تا ۰/۱ باشد، برازش متوسط است و مدلی که در آن این شاخص از ۰/۱ بیشتر باشد، برازش ضعیفی دارد. این شاخص در مدل ارائه شده برابر با ۰/۰۶۸ محاسبه شده است که نشان می‌دهد مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است. شاخص ریشه میانگین مربعات باقی‌مانده استاندارد شده (SRMR) برای این مدل ۰/۰۳۶ محاسبه شده است که مقدار کوچکتر از ۰/۰۵ نشان از تبیین نسبتاً مناسب کوواریانس‌ها دارد. سایر شاخص‌ها همچون نیکویی برازش (GFI)، برازش هنجار یافته (NFI)، برازش هنجار نیافته (NNFI) برازش تطبیقی (CFI) و افزایش (IFI) نیز می‌بایستی بیشتر از ۰/۹۰ و در مورد شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI) بیشتر از ۰/۸۰ باشند که در مدل تحقیق این شروط نیز رعایت شده است و میزان آنها به ترتیب برابر با ۰/۹۰، ۰/۹۲، ۰/۹۵، ۰/۹۱، ۰/۹۲، ۰/۸۸ است و بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مقادیر به دست آمده در شاخص‌های برازش مدل در کل ابعاد و شاخص‌ها (تعداد ۶ بعد، ۹ روش، ۷ زیرساخت و ۷ الزام و ۶۴ شاخص) مطابق با استانداردها قابل قبول است و می‌توان با اطمینان اظهار نمود که مدل تحقیق از برازش مناسبی برخوردار است و داده‌های تجربی اصطلاحاً به خوبی با آن منطبق می‌باشند.

تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سوال پنجم تحقیق: با عنوان اینکه مدل پیشنهادی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی چگونه است؟ با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تأییدی از طریق تکنیک مدل‌یابی معادله ساختاری نشان داد مدل پژوهش دارای ۶ بعد، ۹ روش، ۷ زیرساخت و ۷ الزام است که بار عاملی تمام آنها بیشتر از ۰/۳ و در حد قابل قبولی قرار دارد. مقادیر آماره t به دست آمده نیز در تمام مسیرها بزرگتر از ۱/۹۶ است. مقادیر آماره t به دست آمده نیز در تمام مسیرها بزرگتر از ۱/۹۶ است. بنابراین می‌توان گفت ارتباط معناداری بین هر بعد/روش/زیرساخت و الزام با شاخص‌های مرتبط به آن وجود دارد و نیز، مقادیر به دست آمده در شاخص‌های برازش مدل در کل ابعاد و شاخص‌ها (۶ بعد و ۴۱ شاخص) مطابق با استانداردهای قابل قبول است و می‌توان با اطمینان اظهار نمود که مدل تحقیق از برازش مناسبی برخوردار است. همچنین با توجه به مقادیر حاصل شده مشخص شد که: در بعد فردی، بیشترین بار عاملی مربوط به شاخص شماره ۶ با وزن ۰/۹۱؛ در بعد اجتماعی، بیشترین بار عاملی مربوط به شاخص شماره ۱۲ با وزن ۰/۷۸؛ در بعد اقتصادی، بیشترین بار عاملی مربوط به شاخص شماره ۱۳ با وزن ۰/۸۸؛ در بعد ساختاری، بیشترین بار عاملی مربوط به شاخص شماره ۲۴ با وزن ۰/۸۹؛ در بعد رفتاری، بیشترین بار عاملی مربوط به شاخص شماره ۳۲ با وزن ۰/۷۵؛ در بعد محیطی، بیشترین بار عاملی مربوط به شاخص شماره ۴۰ با وزن ۰/۶۳ است. همان‌طور که در جدول ۱۲ نشان داده شده است، مقدار مجذور کای با درجه آزادی $df=1678$ برای این مدل $4765/08$ $X^2=$ و سطح معنی‌داری آن ۰/۰۰۰ برآورد شده که در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است. نسبت مجذور کای به درجه

جدول ۱۲. شاخص‌های برازش مدل

نام شاخص	مقدار شاخص محاسبه شده	سطح قابل قبول	نتیجه برازش
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)	۰/۰۶۸	< ۰/۰۸	عالی
نسبت کای اسکور به درجه آزادی (X^2 / df)	۲/۷۴۳	< ۵	عالی
(4765.08 / 1678)			

نیکیویی برازش (GFI)	۰/۹۰	>۰/۹۰	عالی
نیکیویی برازش تعدیل یافته (AGFI)	۰/۸۸	>۰/۸۰	عالی
برازش هنجار یافته (NFI)	۰/۹۲	>۰/۹۰	عالی
برازش هنجار نیافته (NNFI)	۰/۹۵	>۰/۹۰	عالی
برازش تطبیقی (CFI)	۰/۹۱	>۰/۹۰	عالی
برازش افزایش (IFI)	۰/۹۲	>۰/۹۰	عالی
ریشه میانگین مربعات باقی مانده استاندارد شده (SRMR)	۰/۰۳۶	<۰/۰۵	عالی

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های به دست آمده از پژوهش، به شناسایی ۶ بُعد، ۹ روش، ۷ زیرساخت، ۷ الزام، ۶۴ شاخص و ۲۱ ساز و کار در جهت پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی انجامید. علی رغم اهمیت موضوع آموزش و پرورش کارآفرینی در جهان و ایران بحث توسعه و پرورش کارآفرینی و کارآفرینان از دوران کودکی و تحقیقات مربوط به آن تا به حال مورد توجه جدی قرار نگرفته است و تحقیقاتی که تاکنون صورت گرفته بیشتر به دوره متوسطه و دانشگاه و یا صنایع مربوط می باشد. با توجه به مبانی نظری رهیافت روانشناسی و همچنین رهیافت سازمانی و با توجه به مدل پرورش کارآفرینی احمدپورداریانی (۱۳۸۶) می توان گفت که پرورش دانش آموزان کارآفرین و توسعه مهارت های کارآفرینانه باید از مدارس ابتدایی نهادینه و اجرایی شود. بر این اساس است و مفهوم شکل گرفته بر اساس مصاحبه با خبرگان، مورد تأیید می باشد.

بر اساس یافته‌های پژوهش بعد فردی، بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، بعد ساختاری، بعد رفتاری و بعد محیطی مهمترین ابعاد شناسایی شده در پرورش دانش آموزان کارآفرین مقطع ابتدایی می باشد و همانگونه که نتایج تحلیل عاملی نشان داد ۶۴/۸۷۶ درصد کل واریانس پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی توسط این ۶ بعد تبیین می شود. نتایج پژوهش با نتایج حاصل از تحقیقات احمدپور داریانی (۱۳۷۷، ۱۳۸۶)؛ احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۹۶) که به ابعاد و مولفه های فردی، ساختاری و رفتاری در پرورش افراد کارآفرین (مدیر و غیر مدیر) تاکید داشتند همخوانی و مطابقت دارد. نتایج همچنین با نتایج پژوهش یعقوبی نجف آبادی (۱۳۸۹) که به ضرورت

کارآفرینی در مقاطع تحصیلی تاکید داشت و مقطع ابتدایی را مهمترین مقطع جهت آموزش کارآفرینی تلقی می نمود. و به لزوم برنامه ریزی برای آن تاکید داشت همخوانی دارد. قنبری (۱۳۹۲) نیز به بعد رفتاری پرورش دهنده کارآفرینی توجه داشت. مدرسی عالم و داوودی (۱۳۹۳) نیز بر اهمیت ابعاد رفتاری و ساختاری به عنوان مهمترین شاخص های دیدبان جهانی کارآفرینی تاکید داشتند. علاوه بر این علایی نیز پیشتر از این نشان داد که مهمترین ابعاد و مولفه های موثر بر پرورش کارآفرینی ابعاد ساختاری، رفتاری و محیطی می باشد و لازم است تا به آنها توجه کافی شود. سبزه (۱۳۹۴) کارآفرینی را فقط آموزش کسب و کار نمی داند، بلکه کارآفرینی به عنوان یک نگرش و سبک زندگی، در قالب یک الگوی برنامه درسی و بر پایه سه بعد اصلی دانشی، نگرشی و مهارتی می نگرد و تاکید دارد که برای دستیابی به این برنامه باید به ابعاد فردی، رفتاری و ساختاری پرورش دهنده کارآفرینی توجه داشت. آسا (۱۳۹۴) بیشتر به ابعاد ساختاری (ارتباط، ساختار، منابع) پرورش دهنده دانش آموزان مدارس ابتدایی تاکید داشت و در مدل ارائه شده اش به اهمیت بعد ساختاری در مدارس ابتدایی تاکید داشت. گرائلی و پارسا (۱۳۹۵) به ابعاد فردی و رفتاری پرورش دهنده کارآفرینی دانش آموزان همچون همسان ساختن انگیزه، ایجاد انگیزه در دانش آموزان، اهمیت دادن به ایده های دانش آموزان، استفاده از سوالات واگرا به جای همگرا، تاکید داشت. شکراللهی (۱۳۹۶) نیز به اهمیت ابعاد اقتصادی و ساختاری پرورش دهنده کارآفرینان تاکید داشت. ملااحمدی (۱۳۹۷) نیز به ابعاد فردی و رفتاری موثر در پرورش کودکان کارآفرین همچون ایجاد تفکر

کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری، مسئولیت پذیری، آینده نگری که متاسفانه تاکنون در نظام آموزشی مدارس ابتدایی کشور مورد غفلت واقع شده است تاکید داشت. همچنین نشان داد که ایجاد ذهنیت غلط در دوران کودکی در دانش آموزان پایه گذار تفکر اشتباه در جوانان نسل بعد می باشد، بنابراین باید اصلاحات آموزشی از دوران ابتدایی آغاز شود و دانش آموزان را از همان دوران ابتدایی مستقل بار آورد. هیلبران (۲۰۱۱) نیز بر اهمیت ابعاد ساختار، رفتاری و فردی پرورش دهنده کارآفرینی دانش آموزان مدارس ابتدایی تاکید داشت. مب (۲۰۱۲) نیز بر بعد رفتاری پرورش دهنده کارآفرینان تاکید داشت و معتقد بود که پرورش ویژگی های رفتاری دانش آموزان آن ها را کارآفرین بار خواهد آورد ایشان مهمترین ویژگی رفتاری پرورش دهنده کارآفرینی را خلاقیت و نوآوری می دانست. اوگبونا و همکاران (۲۰۱۳) بیشتر بر پرورش بعد محیطی و زمینه ای، ساختاری و رفتاری دانش آموزان مدارس تاکید داشتند. مولج و همکاران (۲۰۱۵) در مدل پیشنهادیشان بر اهمیت ابعاد رفتاری و ساختاری پرورش دهنده کارآفرینی تاکید داشتند. هاینون و هایتی (۲۰۱۸) نیز بر اهمیت ابعاد ساختاری پرورش دهنده تاکید داشتند. مروری بر پژوهش های انجام شده و مقایسه نتایج آنها با یافته های حاصل از این پژوهش نشان می دهد که در پرورش دانش آموزان کارآفرین بایستی به مجموعه عوامل و ابعاد از فردی، اجتماعی، اقتصادی، ساختاری، رفتاری و زمینه ای توجه نمود که پژوهش حاضر به این مهم نیز دست یافته است. یافته های دیگر این پژوهش حاکی از آن است که وضعیت موجود ابعاد پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی (به جز بعد اجتماعی و فردی) کمتر از متوسط است و به جز بعد رفتاری و بعد اجتماعی در مابقی ابعاد وضعیت مناسبی در مدارس ابتدایی استان چهارمحال و بختیاری مشاهده نمی شود، لذا لازم است تا برنامه ریزی صحیحی برای پرورش هر یک از ابعاد شناسایی شده در مدارس ابتدایی توسط مسئولین انجام شود.

یافته های این پژوهش روش سخنرانی، روش مباحثه گروهی، روش شبیه سازی، روش مصاحبه با کارآفرینان موفق، شروع کسب و کار واقعی یا مجازی، روش تدوین

طرح کسب و کار، روش مطالعه موردی، روش کارورزی و روش مربی گری را به عنوان مهمترین روش های پرورش دهنده دانش آموزان مدارس ابتدایی همانگونه که قبلاً توسط گیب و کاتن (۲۰۱۱) و کارلند و وبر (۲۰۱۵) و همچنین پوتر (۲۰۰۸)، ماسالویبا (۲۰۰۸) در نظریه تنوع آموزش و پرورش کارآفرینی مطرح شده بود، شناسایی نمود. در این نظریه روش های متنوعی برای آموزش و پرورش کارآفرینی پیشنهاد شد که عبارتند از: ارزشیابی بر اساس عملکرد، ارزشیابی بر اساس رضایت دانش آموختگان، شروع کسب و کارهای جدید، ارزشیابی بر اساس میزان خدمت به جامعه، نمرات امتحانات، تهیه طرح کسب و کار. پژوهش های استیری (۱۳۸۹) بر اهمیت روش های تلفیقی یاددهی و یادگیری، بهمنی (۱۳۹۲) به شناسایی روش های سخنرانی کلاسی، تهیه طرح کسب و کار، دعوت از سخنرانان کارآفرین در کلاس درس، بازی کسب و کار و شروع کسب و کار توسط دانش آموزان، آراستی و همکاران (۱۳۹۵) روش داستان سرایی، هیلبران (۲۰۱۰) روش کار گروهی و اوگبونا و همکاران (۲۰۱۳) روش های کارگروهی، بازی، الگوی نقش و ویات (۲۰۱۶) روش های مطالعه موردی، مربی گری و کارورزی را به عنوان مهمترین روش های پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی پیشنهاد دادند. پژوهش با بررسی ادبیات نظری و پژوهش های فوق ۹ روش مهم برای پرورش دانش آموزان کارآفرین مقطع ابتدایی پیشنهاد داد؛ اما وضعیت موجود روش ها در مدارس ابتدایی نشان داد که مدارس ابتدایی استان چهارمحال و بختیاری در استفاده از روش های پرورش دهنده دانش آموزان کارآفرین، به جز استفاده از روش سخنرانی و مباحثه گروهی وضعیت مناسبی در استفاده از سایر روش ها ندارند، حال آن که مجموع پژوهش ها نشان از آن داشت که برای پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدایی بایست از همه روش ها به صورت تلفیقی استفاده نمود.

یافته های پژوهش همچنین فضاهای آموزشی و تجاری، امکانات مورد نیاز، تکنولوژی و فناوری های مورد نیاز، منابع اطلاعاتی مورد نیاز برای پرورش دانش آموزان کارآفرین، سرمایه گذاری شامل برنامه های پرداخت وام به

زیرساخت های پرورش دهنده کارآفرینی دانش آموزان برخوردار نیست. همچنین نتایج نشان داد که وضعیت موجود الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کمتر از متوسط است و وضعیت مناسبی برخوردار نیستند.

یافته های تحقیق سازو کارهای ایجاد توانایی و قابلیت رویا رویی با موقعیت های پیش بینی نشده در دانش آموزان؛ ایجاد توانایی تصمیم گیری در دانش آموزان؛ انجام فعالیت های کارآفرینی توسط دانش آموزان، معلمان و مدیران دوره ابتدائی؛ ایجاد مراکز توسعه کارآفرینی در مدارس ابتدائی با میانگین؛ ایجاد ساختار انعطاف پذیر، کارآمد و موثر در ساختار سازمانی معاونت آموزش ابتدائی؛ راه اندازی واحد آموزش کارآفرینی در واحد ستادی وزارتخانه و واحدهای استانی؛ به کارگیری مدیران آموزشی کارآفرین در مدارس ابتدائی؛ تدوین قوانین و مقررات حمایتی فعالیت های کارآفرینی ویژه دانش آموزان مدارس ابتدائی؛ توسعه روش های آموزشی کارآفرینانه در مدارس ابتدائی؛ گنجاندن مباحثی پیرامون کارآفرینی در کتب دوره ابتدائی؛ ایجاد واحد نظارت بر آموزش ها و فعالیت های کارآفرینی دانش آموزان دوره ابتدائی؛ تخصیص بودجه به فعالیت های کارآفرینانه دانش آموزان، معلمان و مدیران دوره ابتدائی؛ تدوین راهبردهای تشویقی برای فعالیت های کارآفرینانه دانش آموزان مدارس ابتدائی؛ تدوین سیاستها و راهبردهای حمایتی توسط دولت در حمایت از کارآفرینی دانش آموزان؛ معرفی الگوهای موفق به دانش آموزان؛ پرورش پیشرفت طلبی؛ پرورش استقلال طلبی؛ پرورش خلاقیت؛ پرورش ریسک پذیری؛ پرورش مرکز کنترل درونی؛ پرورش تحمل ابهام را به عنوان سازوکارهای اجرایی مناسب برای پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی کشور که مورد توافق نمونه های تحقیق بود، شناسایی نمود.

یافته های پژوهش با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تأییدی از طریق تکنیک مدل‌یابی معادله ساختاری مدلی با ۶ بعد، ۹ روش، ۷ زیرساخت و ۷ الزام پیرای پرورش دانش آموزان کارآفرین مقطع ابتدائی پیشنهاد که بار عاملی

دانش آموزان کارآفرین جهت راه اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه، مراکز رشد و توسعه کارآفرینی در وزارت آموزش و پرورش، برنامه های آموزشی و مشاوره ای را به عنوان زیرساخت ها و ایجاد واحد مدیریت و توسعه کارآفرینی در دوره ابتدائی، تشکیل و توسعه نهادهای حمایتی از کارآفرینی دانش آموزان، تشکیل و توسعه نهادهای مشاوره ای، تشکیل و توسعه نهادهای علمی و آموزشی کارآفرینی ویژه دانش آموزان مدارس ابتدائی، تشکیل و توسعه نهادهای حمایتی از فعالیت های کارآفرینی دانش آموزان مدارس ابتدائی، حمایت از توسعه شرکت ها و کسب و کارهای کارآفرینانه دانش آموزان دوره ابتدائی، ایجاد تشکل های غیر دولتی ویژه حمایت از فعالیت های کارآفرینی دانش آموزان دوره ابتدائی به عنوان مهمترین الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی شناسایی نمود. نظریه زیرساخت‌های پرورش دهنده کارآفرینی مورس و لوئیس (۲۰۱۲) تاکید داشت که مهمترین زیرساخت‌های پرورش دهنده کارآفرینی زیرساخت‌های محیطی هستند که شامل زیرساخت‌های اقتصادی، سیاسی، قانونی، مالی، تدارکاتی و اجتماعی می باشند. این زیرساخت‌ها نگرش ها و رفتارهای کارآفرینانه را تسهیل می نمایند. مطابق با این نظریه در سازمانی که زیرساخت‌های اقتصادی به سمت باز و انعطاف پذیر، زیرساخت‌های سیاسی به سمت دموکراسی، زیرساخت‌های مالی به سمت نامتمرکز و رقابتی و زیرساخت‌های تدارکاتی به سمت توسعه یافتگی حرکت نماید، کارآفرینی با سهولت بیشتری پرورش می یابد. پژوهش های احمدپورداریانی (۱۳۷۷، ۱۳۸۶)، مدرس‌ی عالم و داوودی (۱۳۹۳)، معصومی و همکاران (۱۳۹۵) و منصوری (۱۳۹۵)، احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۹۶)، ملااحمدی (۱۳۹۷) نیز بر اهمیت ایجاد زیرساخت ها و تدارک الزامات برای پرورش کارآفرینی تاکید داشتند؛ اما بررسی وضعیت زیرساخت ها و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی حاکی از آن است که به جز زیرساخت های فضا، امکانات، تکنولوژی و فناوری و منابع اطلاعاتی مدارس ابتدائی وضعیت مناسبی از لحاظ

اهداف، در مبانی نظری، در ابعاد، در روش ها، در زیرساخت ها و الزامات و در سازوکارهای اجرایی از نظر متخصصین دارای اعتبار بالایی است مورد تأیید قرار گرفته است. در رابطه با پرورش ابعاد فردی، اجتماعی، اقتصادی، ساختاری، رفتاری و زمینه ای و همچنین روش ها، زیرساخت و الزامات پرورش دانش آموزان کارآفرین پیشنهادهای زیر ارائه می شود:

- فراهم ساختن زمینه لازم در مدارس ابتدائی برای خود شناسی بیشتر دانش آموزان از طریق برگزاری دوره های آموزشی و انجام فعالیت های فوق برنامه
- شناخت، پرورش و هدایت استعدادهاى دانش آموزان مدرسه ابتدائی در جهت اعتلای آنان با بهره گیری از مشاوران خبره
- پرورش روحیه اعتماد به نفس، استقلال شخصیت در دانش آموزان از طریق تشویق و ایجا انگیزه
- پرورش روحیه نظم و انضباط در دانش آموزان مدارس ابتدائی
- تقویت و پرورش روحیه حقیقت جویی، تعقل و تفکر، مطالعه، بررسی، تعمق، تحقیق، نقادی در دانش آموزان مدارس ابتدائی با بهره گیری از روش های تدریس پروژه و کارورزی
- شناخت و شناساندن ارزش و قداست کار و معاش حلال و پرورش روحیه مبارزه با بیکارگی، بطالت و مشاغل کاذب در دانش آموزان مدارس ابتدائی
- ایجاد آمادگی و توانایی به تناسب سن، جنس، استعداد و علاقه در اشتغال مولد در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات در دانش آموزان مدارس ابتدائی
- ایجاد روحیه ساده زیستی، صرفه جویی و پرهیز از اسراف و تبذیر و مصرف زدگی در دانش آموزان مدارس ابتدائی
- شناساندن حرفه و مشاغل مولد و احیاء و ترویج صنایع دستی و مستظرفه بومی و سنتی در جهت افزایش درآمد ملی و رفع بیکاری و وابستگی اقتصادی به دانش آموزان مدارس ابتدائی
- شناخت منابع اقتصادی کشور و شیوه های صحیح استفاده از آنها و پرورش روحیه حراست از اموال عمومی و ثروت ملی در دانش آموزان مدارس ابتدائی

تمام آنها در حد قابل قبولی قرار دارد و ارتباط معناداری بین هر بعد، روش، زیرساخت و الزام با شاخص های مرتبط به آن ها وجود دارد و نیز نشان داد که مقادیر به دست آمده در شاخص های برآزش مدل در کل ابعاد و شاخص ها (۶ بعد و ۶۴ شاخص) مطابق با استانداردها قابل قبول است و می توان با اطمینان اظهار نمود که مدل تحقیق از برآزش مناسبی برخوردار است. پژوهش های احمدپور داریانی (۱۳۷۷، ۱۳۸۶) مبنی بر شناسایی مدل پرورش مدیران به شناسایی ابعاد ورودی، فرایندی و خروجی مدل منجر شد. مدل سه بخشی پرورش کارآفرینی علایی (۱۳۹۳) به اهمیت ابعاد ساختاریف رفتاری و زمینه ای تاکید داشت. طراحی مدل کسب و کار آموزش کارآفرینی در مدارس ابتدایی ایران توسط آسا (۱۳۹۴) به شناسایی مولفه های اجزاء سازنده مدل مناسب کسب و کار در حوزه آموزش کارآفرینی مدارس ابتدایی در حوزه یادشده پرداخته و نشان داد که بخش های مشتری، ارزش های پیشنهادی، کانال های توزیع، ارتباط با مشتری، جریان های درآمدی، منابع کلیدی، فعالیت های کلیدی، مشارکت های کلیدی و ساختار هزینه مهمترین بخش های مدل کسب و کار آموزش کارآفرینی مدارس ابتدایی می باشند. مدل ارتقاء خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی در دانش آموزان مدارس ابتدائی اسلونی رایبه شده توسط مولج و همکاران (۲۰۱۵) به اهمیت مولفه تفکر استراتژیک، ارتباط متقابل فعالیت دانش آموزان مدارس ابتدائی؛ مشارکت دانش آموزان با مراکز کارآفرینی و تاکید داشتن بر فرایند حل مسئله نوآورانه و همچنین آموزش معلمان و مدیران مدارس ابتدائی تاکید داشت. نتایج پژوهش نشان داد که مدل پژوهش حاضر می توانی همراستا با مدل های پیشنهادی سایر پژوهشگران و در راستای پرورش دانش آموزان کارآفرین مقط ابتدائی استفاده شود. علاوه بر این نتایج نظرخواهی از اعضای هیات علمی دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، مدیران مدارس ابتدائی و کارشناسان حوزه معاونت ابتدائی استان چهارمحال و بختیاری به واسطه پرسش نامه سنجش مدل که شامل فلسفه و اهداف، مبانی نظری، ابعاد، شاخص ها، زیرساخت ها، الزامات و سازوکارهای اجرایی پرورش دانش آموزان کارآفرین در مقطع ابتدائی بود، نشان داد که مدل تحقیق در فلسفه و

- ایجاد ساختار انعطاف پذیر، کارآمد و موثر در مدارس ابتدائی
- ارائه پیشنهاد تشکیل مراکز آموزش و کارآفرینی در واحد ستادی وزارت آموزش و پرورش ویژه دوره ابتدائی
- بهره گیری از مدیران کارآفرین در مدارس ابتدائی
- به کارگیری روش های آموزشی کارآفرینانه در مدارس ابتدائی
- تاکید بر اهمیت کارآفرینی در کتب درسی دوره ابتدائی
- ایجاد واحد نظارت و ارزیابی بر آموزش ها و فعالیت های کارآفرینی دانش آموزان دوره ابتدائی
- اختصاص بودجه مناسب به آموزش، پرورش و فعالیت های کارآفرینی دانش آموزان، معلمان و مدیران دوره ابتدائی
- تشویق دانش آموزان، معلمان و مدیران دوره ابتدائی به انجام فعالیت های کارآفرینانه
- معرفی الگوهای موفق کارآفرینی به دانش آموزان مدارس ابتدائی
- پرورش انگیزه پیشرفت و موفقیت طلبی، استقلال طلبی، خلاقیت، ریسک پذیری، کنترل درونی و تحمل ابهام دانش آموزان مدارس ابتدائی
- برگزاری کارگاه های آموزشی متنوع تدریس کارآفرینانه ویژه معلمان دوره ابتدائی
- تدارک برنامه های گردشگری کارآفرینی با صاحبان صنایع مختلف تولیدی و غذایی و... هماهنگی جهت بازدید دانش آموزان از این مراکز.
- تدارک برنامه هایی توسط مدارس در راستای دعوت از کارآفرینان موفق استان و یا شهر در کلاس درس
- ارایه پروژه هایی به دانش آموزان مبنی بر انجام مصاحبه با کارآفرینان موفق و ارائه گزارش آن به کلاس درس
- تشویق دانش آموزان به برپایی و مشارکت در برپایی نمایشگاه دستاوردهای دانش آموزان
- هماهنگی با واحدهای کارآفرینانه استان و یا شهر جهت کارورزی
- معلمان با هدف تعامل و هم افزایی بیشتر با دانش آموزان، از ابتکار و خلاقیت دانش آموزان در امر تدریس استفاده کنند.
- بستری و فضای لازم برای بروز خلاقیت معلمان در محیط کاری از طریق تشکیل جلسات و دوره های دو ستانه به صورت هفتگی توسط مدیریت فراهم شده و علاوه بر آشنا نمودن معلمان با مفاهیم کارآفرینی و راهکارهای پرورش و تقویت آن در خود و در دانش آموزان، از افرادی که دارای ایده های نوین هستند، حمایت و تقدیر صورت گیرد.
- جهت تشویق دانش آموزان به فعالیت های کارآفرینانه، مدارس مجهز به ابزارهای تکنولوژیکی شوند و معلمان به جای استفاده از آموزش سنتی، از ترکیب آموزش سنتی و الکترونیکی (آموزش ترکیبی) بهره گیرند.
- جهت توانمندسازی و توسعه مهارت های کارآفرینی دانش آموزان از آموزش های متنوع و دوره های آموزشی به صورت متناوب و بر اساس نیازسنجی برگزار شود.
- جهت بالا بردن سطح روحیه کارآفرینی دانش آموزان، نظام پاداش دهی بر اساس فعالیت های آنان در نظر گرفته شود.

منابع

- آراستی، زهرا، قدوسی، سمیرا، باقری، افسانه (۱۳۹۵). بررسی تأثیر آموزش کارآفرینی از طریق روش داستان سرایی بر نگرش کارآفرینانه دانش آموزان مقطع ابتدایی. فصلنامه توسعه کارآفرینی، ۴(۹): ۶۱۲-۵۹۳.
- آسا، آرزو (۱۳۹۴). طراحی مدل کسب و کار آموزش کارآفرینی در مدارس ابتدایی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- احمدپورداریانی، محمود (۱۳۷۷). طراحی و تبیین الگوی پرورش مدیران کارآفرین در صنعت. رساله دکتری مدیریت. تهران: دانشگاه تهران.

- احمدپورداریانی، محمود (۱۳۸۶). کارآفرینی. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- احمدپور داریانی، محمود، ملکی، علی (۱۳۹۳). کارآفرینی پیشرفته. تهران: انتشارات خانه کارآفرینی ایران.
- احمدپور داریانی، محمود، مقیمی، سید محمد (۱۳۹۳). مبانی کارآفرینی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- استیری، عالی (۱۳۸۹). ضرورت بسترسازی آموزش کارآفرینی در دوره ابتدایی و تبیین عناصر برنامه درسی برای آن. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء تهران.
- بهمنی، ندا (۱۳۹۲). شناسایی محتوا و روش تدریس آموزش کارآفرینی برای مقطع ابتدایی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- سبزه، بتول (۱۳۹۴). طراحی الگوی برنامه درسی برای کودکان پیش از دبستان و ارزشیابی آن از دیدگاه متخصصان برنامه درسی. فصلنامه مطالعات پیش دبستان و دبستان، ۱(۱): ۱۴۰-۱۶۰.
- شکراللهی، رضا (۱۳۹۶). بررسی عوامل موثر در پرورش کارآفرینی در دانشگاه های کشور. فصلنامه فراسوی مدیریت، ۵(۲۰): ۷۹-۱۰۰.
- قنبری، سلیمه (۱۳۹۲). شناسایی معیارهای ارزیابی آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی. طرح پژوهشی کاربردی. تهران: مرکز کارآفرینی دانشگاه تهران.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
- صافی، احمد (۱۳۹۳). سیر تحول تربیت معلم در آموزش و پرورش معاصر ایران: گذشته، حال و آینده. تعلیم و تربیت، ۲۴، ۴، ۲۷-۱۴.
- علایی، عذرا (۱۳۹۳). بررسی مولفه های موثر بر کارآفرینی و شیوه های پرورش آن مورد مطالعه: ستاد مرکزی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. نشریه کار و جامعه، ۱۶۷: ۴۷-۵۶.
- فهامی، منیژه و محزونیه، علی (۱۳۹۶). بررسی و مقایسه رفتار شهروندی سازمانی در بین اعضای هیئت علمی. روانشناسی تحلیلی شناختی، ۴، ۱۳، ۵۰-۴۱.
- گراتلی شیخ، رقیه و پارسا (۱۳۹۵). بررسی نقش آموزش کارآفرینی در پرورش استعداد کارآفرینی هنرجویان هنرستان های دولتی کار و دانش شهر اهواز. مقالات اولین کنفرانس ملی کارآفرینی در آموزش و پرورش، مشهد.
- محمدی الیاسی، قنبر؛ فراستخواه، مقصود؛ فرخ، شیمیا (۱۳۹۱). مهارت های استادان و مربیان کارآفرینی برای پرورش کارآفرینان نوپا. فصلنامه توسعه کارآفرینی، ۴(۵۱): ۲۰۱-۱۸۵.
- مدرسی عالم، زهره و داوودی، آزاده (۱۳۹۳). شاخص های دیده بان جهانی کارآفرینی و ارزیابی آن در ایران طی سال های (۱۳۹۱-۱۳۸۷). فصلنامه سیاستهای مالی و اقتصادی، ۲(۸): ۱۴۶-۱۲۵.
- معصومی، بهزاد، مهدی زاده، حسین و معصومی، خدیجه (۱۳۹۴). امکان سنجی آموزش مهارت های کارآفرینی. پنجمین همایش ملی و چهارمین همایش بین المللی مهارت آموزی و اشتغال. تهران: سازمان آموزش فنی و حرفه ای.
- مقیمی، سید محمد، وکیلی، یوسف، اکبری، مرتضی (۱۳۹۵). نظریه های کارآفرینی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ملا احمدی، علی (۱۳۹۷). توسعه کارآفرینی در مدارس ابتدایی. فصلنامه علمی تخصصی مطالعات کارآفرینی، ۲(۳): ۱۵۱-۱۴۵.
- منصوری، رضا (۱۳۹۵). ساز و کارهای حمایت از کارآفرینی دانش آموزان. مقالات اولین کنفرانس ملی مدیران آموزش و پژوهش، مشهد.
- یعقوبی نجف آبادی، اشرف (۱۳۸۶). ضرورت آموزش کارآفرینی در همه مقاطع تحصیلی. ماهنامه رشد آموزش مشاور مدرسه، ۳، ۲۰، ۳۲-۲۸.
- Brush, C. (2013). Global Entrepreneurial Leadership. *Journal of Education in Entrepreneurship*, 8,1, 136-155.
- Cuerciv,D. (2016). A Theory of Political Entrepreneurship, *Modern Economy*, 2, 552-560.
- Dyer, J. (2011). Entrepreneurship Behavior, Opportuonity Recognition and The Origins of Innovative Ventures, *Strategic Entrepreneurship Journal*. 2, 307-318
- Gibb, A. A. (2011). Enterprise culture- its meaning and implications for education and training. *Journal of European Industrial Training*, 11, 2-38.
- Gibb, A. A. (2018). Entrepreneurship and enterprise education in schools and colleges: Insights from UK practice *Journal of Multidisciplinary Research*, 5, 1, 73-83.
- Gibson, L. (2015). *New Perspectives on Humanities Models*. San Francisco- London: Jossey- Bass Publishers.

- DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS. Vol. 4 No. 1: Academic Research International. 249-242.
- Paley, R.A. (2006). *Entrepreneurship Research: Past Perspectives and Future Prospects*. Now Publishers Inc.
- Rogers, Y (2018). *School Dicipline Best Practice for Primary Schoohs*. 1 Edition Sage Publication Company.
- Shane,S., Venkataraman, R.(2015).THE PROMISE OF ENTREPRENEURSHIP AS A FIELD OF RESEANC. *Academy of Management flevue*. Vol. 25, No. 1,217-226
- Shapero, J. (2017). *Shapero's Model: A Veritable Tool for Explaining Entrepreneurial Intentions and Attitudes among Management Technology Students in Mautech Yola, Adamawa State, Nigeria: International Journal of Business and Management Invention*, Volume 5 Issue 12. PP—19-26.
- Stanworth, T. et al (2013). *Entrepreneurship: Contexts, opportunities and processes*, *Business History* 55(1):1-8.
- The European Commission of Entrepreneurship (2015). *Promoting entrepreneurship*. London: Falmer Press.
- Wyatt, T. (2016). *Creating the Primary Schools of Our Choice: A Principal's Perspective on Making Primary Schools Reform a Reality*. Routledge.
- Weaver, G., Henderson, D(2018). ENTREPRENEURSHIP EDUCATION PROGRAMS: THE CONTRIBUTION OF COURSES, SEMINARS AND COMPETITIONS TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY DECISION AND TO ENTREPRENEURIAL SPIRIT AND MINDSET OF YOUNG PEOPLE IN GREECE. *Journal of Entrepreneurship Education*, Volume 21, Issue 1.
- Zimmerer, F. (2016). *Entrepreneurship, Economic Growth and Entrepreneurship Theories*. *Mediterranean Journal of Social Sciences* 5(14):160-168.
- Glickman J.. (2017). *new perspective on Educational Entrepreneurship*, London: jossy- Bass publisher.
- Harper, F. (2014). *Contemporary perspectives on Innovation*, *Universal Journal of Educational Entrepreneurship*. 4, 9, 2049-2054.
- Heinonen, J. & Hytti, U. (2018). *Back to basics: the role of teaching in developing the entrepreneurial university*. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 11, 283-292.
- Kim, Y. H. (2007). *A Multidimensional Model of Public Entrepreneurship*. Online at: <http://proquest.umi.com / pqdweb?RQT=302 & cfc=1>.
- Kirby, Z. (2014). *Entrepreneurship education: can business schools meet the challenge?*. *Education Training*, Vol. 46 Issue: 8/9, pp.510-519, VOLUME 46, ISSUE 8/9.
- Kourilsky, M.L. and Karllson, B.(2016). *The Early Environment and Schooling Experience of High-Tech Entrepreneurs: Insights for Entrepreneurship Education*. *International Journal of Entrepreneurship Education* 1(1): 1-20.
- Hiss, M. (2016). *Effective Schools*. *Leadership* 36, 1, 43-54.
- Magzamen, S. (2018). *Kichin Asthma: school-based Asthma Education in an urban community*. *The Journal of School Health*. 78(12): 655-665.
- Mbebeb, F. (۲۰۱۲). *Developing productive life skills in children: Priming entrepreneurial mindsets through socialisation in family occupations*. *International Journal of Early Childhood*, (41)2, 23-34.
- Morris, A., Lewis, K. (2012). *Entrepreneurship as a significant factor in societal quality of life*. *Journal of Business Research* 23(1):21-36.
- Morris, M., Schindehuttb M., Allenc, J. (2015). *The entrepreneur's business model: toward a unified perspective*. *Journal of Business Research* 58, 726 – 735.
- Mulej, M. Likar, Borut, Cankar, Franc, Zupan, Blaž (2015). *Educational Model for Promoting Creativity and Innovation in Primary Schools*. *Systems Research and Behavioral Science*, vol. 32, issue 2, 205-213.
- Nacionalni okvirni kurikulum, MZOŠ(2016). *The Impact of Entrepreneurship Education*.
- Ogbonna Nwuju Ememe1, Stella Chinasa Ezeh, Cecilia A. Ekemezie (2013). *THE ROLE OF HEAD-TEACHER IN THE*